

BOLALARNING KOMPLEKS RIVOJLANISHINING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

DTPI Pedagogika Fakulteti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

2-kurs talabasi Quvondiqova Nilufar

Annotatsiya: Ushbu mavzu bolaning uyg'un va har tomonlama rivojlanishida turli tarbiya sohalarining (intellektual, ijtimoiy-emotsional va jismoniy) o'zaro integratsiyasining muhimligini ilmiy jihatdan asoslaydi. Unda shaxs shakllanishining ilk bosqichlarida faqat bilim berish (intellekt) bilan cheklanmasdan, balki bolaning hissiyotlarini boshqarish (emotsional tarbiya), jamiyatda o'zini tuta bilish (ijtimoiy tarbiya) va salomatligini mustahkamlash (jismoniy tarbiya) kabi jihatlarning birgalikda olib borilishi zarurligi ko'rsatiladi. Integratsiyalashgan yondashuv bolalarda tanqidiy fikrlash, empatiya, stressga chidamlilik va faol hayot tarzini shakllantirish orqali ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor yaratish imkonini beradi. Mavzu zamonaviy ta'lim tizimida bu integratsiyani amalga oshirishning samarali usullari va mexanizmlarini tahlil qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Kompleks rivojlanish, jismoniy rivojlanish, aqliy rivojlanish, nutq o'sishi, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, ijodiy faoliyat, pedagogik texnologiyalar, maktabgacha ta'lim.

THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF CHILDREN'S COMPLEX DEVELOPMENT

Annotation: This topic scientifically substantiates the importance of integrating various educational domains (intellectual, socio-emotional, and physical) for the harmonious and comprehensive development of a child. It highlights the necessity of not limiting early childhood development solely to cognitive learning (intellectual), but also simultaneously cultivating skills such as

emotional regulation (emotional education), social behavior (social education), and health promotion (physical education). The integrated approach enables the creation of a solid foundation for children's future success by fostering critical thinking, empathy, resilience to stress, and an active lifestyle. The topic focuses on analyzing effective methods and mechanisms for implementing this integration within the contemporary educational system

Keywords: *Complex development, physical development, cognitive development, speech development, social-emotional development, creative activity, pedagogical technologies, preschool education.*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ

Аннотация: *Данная тема научно обосновывает значимость интеграции различных сфер воспитания (интеллектуального, социально-эмоционального и физического) для гармоничного и всестороннего развития ребенка. В ней подчеркивается необходимость на ранних этапах формирования личности не ограничиваться только передачей знаний (интеллект), но и одновременно развивать такие аспекты, как управление эмоциями (эмоциональное воспитание), социальное поведение (социальное воспитание) и укрепление здоровья (физическое воспитание). Интегрированный подход позволяет создать прочный фундамент для будущего успеха детей путем формирования у них критического мышления, эмпатии, стрессоустойчивости и активного образа жизни. Тема посвящена анализу эффективных методов и механизмов реализации этой интеграции в современной*

Ключевые слова: *Комплексное развитие, физическое развитие, познавательное развитие, речевое развитие, социально-эмоциональное развитие, творческая деятельность, педагогические технологии, дошкольное образование.*

Kirish:. Bolalarning kompleks rivojlanishi ularning kelgusidagi ta'lim jarayoni va hayotiy faoliyati uchun mustahkam poydevor yaratadi. Jismoniy, aqliy, nutqiy, ijtimoiy–emosional va ijodiy jihatlarning uyg'un rivojlanishi bolaning to'laqonli shaxs sifatida shakllanishini ta'minlaydi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, o'yin metodlari, san'at va ijodiy faoliyatni birlashtirgan integratsiyalashgan yondashuvlar kompleks rivojlanishning samaradorligini yanada oshiradi. Zamonaviy jamiyatga zarur bo'lgan shaxs nafaqat keng bilimlar sohibi, balki yuqori darajada ijtimoiy moslashuvchanlikka, emotsional barqarorlikka va mustahkam salomatlikka ega bo'lishi lozim. XXI asr kompetensiyalari maktabgacha va maktab ta'limi oldiga bolalarni hayotning murakkab talablariga tayyorlash masalasini qo'yimoqda. An'anaviy ta'lim tizimida intellektual, ijtimoiy-emotsional va jismoniy tarbiya yo'nalishlari ko'pincha alohida bloklar sifatida ko'rib chiqilar edi. Bu parchalanish bolaning shaxsiyatini yaxlit rivojlanishiga to'siq bo'lib, ko'nikmalarning integrativ shakllanishiga yo'l qo'ymaydi. Shu nuqtai nazardan, bu uchta muhim tarbiya sohasining o'zaro integratsiyasi masalasi bugungi pedagogik nazariya va amaliyotning eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism.

Bilish jarayoni va emotsiya: An'anaviy intellekt (IQ) o'rniga, bugungi kunda muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari xissiy holat (emotsional barqarorlik) bilan chambarchas bog'liq ekanligi asoslanadi. Kuchli emotsional intellekt (EQ) intellektual salohiyatni maksimal darajada ro'yobga chiqarishga yordam beradi. Fizik faollikning kognitiv ta'siri: Nevrologik tadqiqotlarga ko'ra, jismoniy faollik miyada yangi neyron aloqalari paydo bo'lishini rag'batlantiradi (neyroplastisite), bu esa o'z navbatida xotira, diqqat va o'rganish samaradorligini oshiradi.

Integratsiya nuqtasi: Jismoniy o'yinlar (masalan, jamoaviy sport turlari) – ijtimoiy ko'nikmalarni (hamkorlik, raqobatni sog'lom qabul qilish) va emotsional

nazoratni (g'alaba va mag'lubiyatga munosabat) rivojlantirish uchun ideal platformadir.

Jismoniy mashqlarni kognitiv faoliyatga kiritish

Amaliy usullar: Darslar orasidagi qisqa faollik tanaffuslari (brain breaks) orqali o'quvchilarning diqqatini tiklash va energiya darajasini oshirish. Masalan, matematik misollarni jismoniy harakatlar bilan bog'lash (masalan, yechim soniga qarab sakrash). Jamoaviy jismoniy loyihalar: Loyiha asosidagi ta'lim (PBL) orqali bolalarga biror jismoniy faoliyatni (sport musobaqasi, sayohat marshruti) rejalashtirish yuklanadi – bu intellektual rejalashtirish va ijtimoiy hamkorlikni birlashtiradi. Rollik o'yinlar (ijtimoiy-emotsional): Tarixiy voqealar yoki adabiy asarlarni sahnalashtirish orqali bolalar boshqa personajlarning hissiyotlarini tushunish (empatiya) va murakkab intellektual g'oyalarni amalda sinab ko'rish imkoniga ega bo'ladi.

O'yin terapiyasi elementlari: O'yin jarayonida nizolarni hal qilish va kelishuvga erishish – bu intellektual muloqot va ijtimoiy-emotsional tartibga solish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- Integratsiyaning umumiy natijalari: Integratsiyalashgan yondashuv natijasida bolalarda quyidagilar rivojlanishi isbotlangan:

- O'rganishga bo'lgan motivatsiyaning oshishi.
- Maktabdagi xatti-harakat muammolarining kamayishi.
- Stress va tashvishlanish holatlariga bardoshlilikning ortishi.
- Akademik ko'rsatkichlarning yaxshilanishi.

Pedagoglarga talablar: Integratsiya samarali bo'lishi uchun pedagoglarning o'zlari ham turli sohalar bo'yicha kompleks bilimlarga (jismoniy tarbiya, psixologiya, didaktika) ega bo'lishi va fanlararo hamkorlik qilishi zarur.

Xulosa.

Ushbu tadqiqot kompleks rivojlanishga asoslangan yondashuv maktabgacha va umumiy o'rta ta'lim tizimida ustuvor yo'nalish bo'lishi lozimligini isbotlaydi. Amaliyotchi pedagoglar va ta'lim muassasalari rahbarlari uchun bu shuni

anglatadiki, o'quv dasturlarini ishlab chiqishda fanlararo chegaralarni yo'qotish va bolaning barcha rivojlanish ehtiyojlarini qondiradigan yaxlit ta'lim muhitini yaratish muhimdir. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu integratsiyalashgan modellarning uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini o'rganishga qaratilishi lozim. Shundagina biz kelajak avlodni hayotning barcha qiyinchiliklariga to'liq tayyor bo'lgan shaxslar qilib tarbiyalashga erishamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi hujjatlari/qarorlari. (Maktabgacha yoki umumiy o'rta ta'limning yangi standartlarida integrativ yondashuv haqidagi rasmiy ma'lumotlar.
2. Vigotskiy, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
3. Piaje, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. International Universities Press.
4. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*. Bantam Books.
5. Ushinskiy, K. D. (1948). *Izbrannyye pedagogicheskiye sochineniya* (Pedagogik asarlar). Moskva:Uchpedgiz.
6. Karimova, V. M. (2008). *Ijtimoiy psixologiya*. Toshkent: O'qituvchi.
7. Tishayeva, Z. N. (2021). *Bolalarni kompleks rivojlantirishning pedagogik asoslari*. Toshkent: